

Ängsö

Adam och Eva (*Dactylorhiza sambucina*)

Besöksinformation

Du är alltid välkommen till Ängsö, men ön nås endast med båt. Blidösbolaget kör reguljära båtturer från Stockholm, i stort sett dagligen från mitten av maj till mitten av augusti, telefon 08-24 30 90. För information om övrig tur- och taxibåttrafik; kontakta Norrtälje turistbyrå, telefon 0176-719 90. Med egen båt är det lätt att hitta bra tilläggsplatser. Tänk då på att stora delar av öns östra sida är fågelskyddsområde med tillträdesförbud under tiden 1 februari till 15 augusti. Fågelskyddsområdet sträcker sig 100 meter ut från stranden.

Biljetter till en guidad rundtur säljs ombord på de reguljära båtarna. Vid ankomst till Ängsö möter nationalparksvärden och leder rundturen på ön. Större grupper som anländer med taxibåt kan mot avgift boka guidning direkt hos nationalparksvärden, telefon 0176-26 20 23. Nära bryggan vid Hemudden, där den reguljära båttrafiken lägger till, finns rastplats, rastbod och en utställning.

Ön är flack och lättgången med ett nät av markerade stigar. Där stigarna passerar fuktig mark ligger smala spänger. På sommaren när marken torkat upp kan även barnvagnar och rullstolar med grova däck ta sig fram längs några av stigarna. Rullstolsburna personer bör gå iland vid Hemudden.

Torrpass och sopställe finns på flera platser, vilket framgår av kartan till vänster. Rum för övernattnin saknas och det finns inte heller någon servering på ön.

Ängsö nationalpark

Nationalparken är 190 hektar stor och bildades 1909. Syftet med parken är att bevara delar av ett äldre odlingslandskap med slätterängar och hagmarker. Staten äger marken genom Naturvårdsverket. Förvaltare är Länsstyrelsen i Stockholms län.

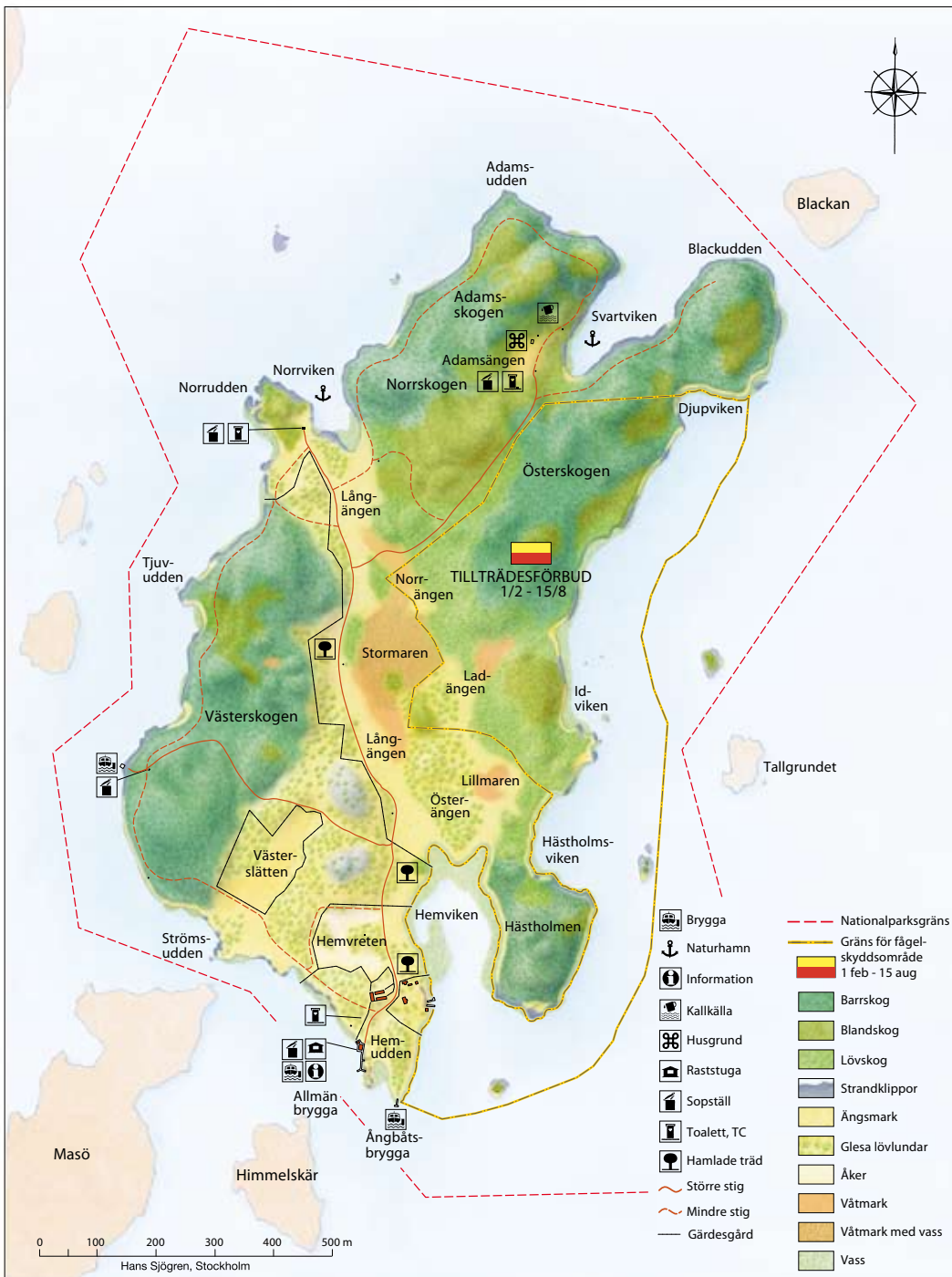
Inom Ängsö nationalpark är det bl.a. förbjudet att:

- beträda fågelskyddsområdet under tiden 1/2 – 15/8; förbudet gäller även vattenområde intill 100 meter från land,
- gå på oslagen äng eller sådd åker,
- tälta eller göra upp öppen eld,
- plocka blommor eller skada växtligheten,
- skada markytan, ta med mineral eller annat naturföremål.

Det är tillåtet att:

- ta med hund om den hela tiden hålls kopplad,
- fiska med rörliga handredskap utom i fågelskyddsområdet.

Fullständiga föreskrifter för besökare finns angivna på informationstavlor.

Ängsö nationalpark
760 10 Bergshamra
Tfn/fax 0176-26 20 23

Länsstyrelsen i Stockholms län
Enheten för naturvård
Box 22067, 104 22 Stockholm
Tfn 08-785 40 00
www.lansstyrelsen.se/stockholm

Området ingår i EU:s ekologiska nätverk av skyddade områden, Natura 2000.

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Produktion: Länsstyrelsen i Stockholms län, 2007.
Text: Anette Almlöf, Länsstyrelsen, Anna Elf, Naturcentrum och Lars Magnusson.
Foto, vårärt: Mattias Jansson, Länsstyrelsen.
Redigering, övriga foto och lay-out: Jonas Stenström, Naturcentrum AB.
Illustrationer: Nils Forshed. Karta: Hans Sjögren.
Framsidesbild: Torpet vid Hemviken med kungsängsliljor i förgrunden.
Ny upplaga år 2010: 20 000 ex.

Ängsö är välbesökt och känd för sitt ålderdomliga landskap med blommande slätterängar, lummiga lövskogar och idyllisk torpbebyggelse.

Välkommen till Roslagens pärla!

Ängsö nationalpark, i hjärtat av Roslagen, är en unik miljö – en rest av 1800-talets jordbrukslandskap. Här möter du slätterängar, beteshagar, små åkerlappar och ett rikt växt- och djurliv. Artrikedomen är resultatet av bondens ängsbruk och kreaturens bete under flera århundraden.

Gamla slätterängar

Slätter har troligen bedrivits på Ängsö sedan medeltiden. Då bestod Ängsö av två mindre öar och i det grunda sundet mellan öarna skördades vass. Men landhöjningen innebar att vassen ersattes av gräs- och örter, och vid slutet av 1700-talet förenades öarna till en ö.

Slätter har under århundraden format Ängsös vackra landskap och örtrika blomsterängar.

På den första kartan över Ängsö från 1639 syns att stora delar av de två öarna var slätterängar. Öarna var fortfarande obebodda, men bönderna på det närbelägna Väringsö rodde hit för att ta sitt hö. Deras boskap fick också gå på bete på Ängsö när slåttern var klar. Höet som användes till vinterfoder åt djuren fördes hem med släde över isen.

Bofast befolkning

År 1725 fick ön en bofast bonde och ett torp började byggas på Hemudden. Det medförde att Ängsös lummiga slätterängar och betesmarker blandades med små åkrar inhägnade av gårdsgårdar. Under åren 1805–25 ersattes byggnaderna från 1720-talet med den torpbebyggelse som finns kvar än idag.

Intill torpet hittar du tillsynsmannens bostad som byggdes 1954. På andra sidan vägen ligger ladan och ladugården. Torpmiljön omgärdas av gårdsgårdar och ligger vackert belägen invid Hemviken.

Adam och Carolina

Vid Svartviken finns lämningar efter ett annat torp, Adams-torpet. Här bosatte sig Adam och Carolina Michelsson 1857. Adam gjorde dagsverken på Väringsö, 5 km sydväst om Ängsö. En januarikväll 1864 försvann Adam. Troligen gick han genom isen och drunknade och Carolina blev ensam med tre barn.

Historierna är många om den arma Carolina och hennes slit med att försörja sig och sin familj. En berättelse handlar om de två lyrtallarna vid Adamsängen. Det sägs att Carolina drog sjuka barn igenom klykorna. Den ena tallen sades bota engelska sjukan och den andra användes för alla andra sjukdomar.

När Ängsö blev nationalpark fick torparen inte längre slå ängarna. Det blev inledningen till en av Sveriges största naturvårdsskandaler.

Ängsö blir nationalpark

I början av 1900-talet hotades några gamla ekar på Ängsö av avverkning. Ivar Afzelius, justitieråd och sommarboende på Väringsö, skrev ett brev till dåvarande Domänstyrelsen där han argumenterade för fridlysning. Därmed väcktes idén att göra Ängsö till nationalpark vilket också förverkligades 1909 när Ängsö blev en av Sveriges och Europas första nationalparker.

Ön växer igen

Öns vackra blomsterängar och lövbackar var orsak till att Ängsö blev nationalpark. Men framträdande växtekologer ansåg att slätter- och lövängarna var en naturlig naturtyp som skulle lämnas orörd. Man trodde att bondens slätter och djurens bete skadade den ömtåliga ängsfloran. Torparen Carl Edvard Carlsson fick därför bara bruka markerna närmast torpet vid Hemviken. Resten av ön lämnades orörd, vilket fick till följd att markerna växte igen. Gran, sly och högväxt gräs bredde ut sig på de blommande ängarna. Inte förrän på 1930-talet blev landets ledande forskare inom ämnet övertygade om slåtterns och betets betydelse för ängarnas växt- och djurliv. Nationalparken var ett kulturlandskap som krävde bondens brukningsmetoder!

Landskapet återställs

Först 1943 skrevs ett åtgärdsförslag för Ängsö som resulterade i omfattande röjningar, lieslätter och bete. Men efter några år flyttade den dåvarande bonden med sina djur från ön och markerna blev åter utan skötsel. På 1950-talet anställdes en tillsynsman, markerna röjdes, slåttern återupptogs och betesdjur kom åter till ön. Ekonomibygnaderna byggdes ut och rustades upp.

När skötseln upphörde växte markerna igen. Återställning av det gamla kulturlandskapet krävde mycket arbete.

Landskapet vårdas och bevaras

Idag har Naturvårdsverket huvudansvar för Ängsö nationalpark. Länsstyrelsen står för tillsyn och skötsel enligt skötselplan. Syftet är att bevara och sköta det gamla odlingslandskapet med ängar, betesmarker, åker och skog. Ängarna städas (fagas) på våren och slås på eftersommaren. Nötkreatur betar hagar och ängar efter slåttern. Askar och lindar hamlas åter igen.

Hamling innebär att man med 3–5 års mellanrum beskär trädens lövverk. Hamlingen ger träden ett typiskt utseende och kan förlänga deras livslängd. Förr användes löv för att dryga ut djurens vinterfoder.

Mycket har gjorts för att underlätta besök på ön. På 1990-talet byggdes rastboden, utställningslokalen och nya gästbryggor. År 2003 byggdes en ny ångbåtsbrygga vid Hemudden och ön trafikeras nu av reguljär båttrafik under sommaren.

Adam och Eva

Norra änden av Långängen, vid Norrudden, är ett populärt utflyktsmål i slutet av maj. Då färgas ängen i rött och gult av tusentals blommor. Det är orkidén Adam och Eva som står i sin allra vackraste skrud. Innan ängen röjdes från aspely på 1960-talet fanns bara cirka 50 exemplar kvar.

Örtrika blomsterängar och lövlundar

Blomsterprakten är häpnadsväckande. Under våren är markerna översållade med gullvivor och i fuktiga partier av Långängen växer rosa majvivor. Några andra blommor i ”Ängsöbuketten” är höskallra, kungsängslilja, ramslök och vårärt. Tänk bara på att du inte får plocka dem!

Slätterbalk och fyrhjulning har nu ersatt lie, häst och en del av bondens oändliga slit. Målet är att bevara ett artrikt, äldre odlingslandskap.

I maj månad blommor vårärt (*Lathyrus vernus*). Foto: M. Jansson / Länsstyrelsen.

Paradis för fåglar

Ängsö är inte bara ängsmarker. Här finns också örtrika lundar och orörda skogar som är populära tillhåll för många fåglar. I de gamla, ihåliga lövträden finns gott om bostäder åt hålbbyggande arter som nötväcka och svartvit flugsnappare. Skogsduva, spillkråka, större och mindre hackspett är andra fåglar som gynnas av god tillgång på boträd. Lite större bohål utnyttjas av knipa och kattuggla.

Ängsö är också havsörnens ö. Den mäktiga fågeln tar gärna sin tillflykt till gammelskogen.

Hemvikens skäggdoppingar

Vid Hemviken finns en av landets större kolonier med skäggdopping. Doppingarna kommer i mars–april och är ett verkligt vårtecken. Under våren är fåglarna livliga och högljudda, paren kivas och visar upp sig inför nyfikna besökare. Inte minst fascinerar parningsceremonierna som utförs bröst mot bröst med utfällda kragar. Skäggdoppingen lever i huvudsak av fisk och i Hemviken finns gott om föda.